

MEGEMLEKEZÉS

Commemoration

125 éve született Surányi János (1886–1965)

1906-ban a Magyaróvári Akadémián szerzett oklevelet, kitűnő eredménnyel. Tudományos munkáját a már nagy tekintélyű és hírnevű Magyaróvári Országos Növénytermelési Kísérleti Állomáson kezdte, mint asszisztens, ahol széles körű szakmai érdeklődéssel és töretlen szorgalommal 25 évet töltött el. 1932-ben doktorált, 1933-tól 1937-ig a Magyaróvári Országos Növénytermelési Kísérleti Állomás igazgatója volt. *Cserháti* által szervezett és megindított, majd *Gyárfás* által további nagy feladatokat megoldó kísérleti állomás munkáját továbbfejlesztette és építette a modern tudományos kutatói szellemnek megfelelően.

1936-ban a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem meghívta és kinevezte a Mezőgazdasági Osztály Növénytermesztési Tanszék tanárának. E minőségben dolgozott 1945-ig, majd az egyetem átszervezése után az utód Agrártudományi Egyetemen 1949 év végéig, amikor az egyetemtől kénytelen volt megválni. 1952-ben a földművelési miniszter a Növénytermelési Kutató Intézetbe, Martonvásárra osztályvezetővé nevezte ki, ahol 1956-ig, nyugállományba vonulásáig dolgozott.

1944 májusában a Magyar Tudományos Akadémia levelező taggá választotta, az Akadémia átszervezése után, 1955-ben újból levelező tag, majd 1960-ban az Akadémia rendes tagja lett. Hosszú időn keresztül elnöke volt az Akadémia Növénytermesztési Főbizottságának, és tagja volt több más akadémiai bizottságnak, köztük a Nyelvművelő Bizottságnak. Az 1945–46-os tanévben az Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Karának első dékánja volt.

A főbb kérdések, amelyekkel behatóan foglalkozott, és kutatói, valamint irodalmi munkásságának jelentős részét alkotják, a búza, a kukorica, a szója, a

cirok termesztése és a növénytermesztés általános kérdései, így a talajművelés, trágyázás és kettőstermesztés.

A mai közvélemény kevésbé ismeri *Surányinak* a búzatermesztésünk fejlesztése érdekében kifejtett tevékenységét. Elég csak utalni arra, hogy ő szervezte meg 1934–35-ben az első egzakt fajtakísérleteket Magyarországon, 96 gazdaságban. Honosítója volt a *Marquis* búzának még 1914-ben. *Baross Lászlóval* és *Hankóczy Jenővel* együttműködve munkálkodott a búza minőségének javításán és a *Bánkúti búzák* elterjesztésén.

A Természettudományi Közlöny 1939. évi január 1-i számában írta: „Célját tévesztett minden olyan búzanemesítő irány, amely nincs tekintettel a jó sikerminőségre, a liszt jó sütőértékére, mert a magyar búzatermés egy részét mindig ki kell vinnünk, s ha a magyar búza minősége megromlik, nemcsak külföldi piacainkat veszítjük el, hanem búzatermésünk feldolgozásában itthon is bajok következnek be”. Később kiegészíti azzal, hogy... Magyarország nem természetgyenge minőségű búzát, mert a tömegbúzák termesztésével ellene dolgozna természeti viszonyainknak is. Hiszen a magyar föld ízben, zamatban, színben a legszebbet, legjobbat termi, amint ezt már tudja az egész világ.”

1934–35-ben fajtakísérleteket szervez az új, jó minőségű búzákkal. Tizenegy búzafajtát vizsgál 120 kísérletben az ország 96 gazdaságában, és üzemi kísérleteket is két sorozatban állítja be, a standard *Bánkúti 1201*-et, három ismétlésben. Ez a fajtakísérlet példa a mának is, nagyon boldogok lehetnénk, ha ma is ilyen alaposan tudnánk a fajtakat vizsgálni és értékelni, minőségre, agronómiai tulajdonságra kiterjedően. Kísérleti adatai alapján állást foglal arról, hogy hazánkban helytelen az őszi és a tavaszi árpa aránya. Az azóta eltelt több mint fél évszázad igazolta *Surányi* nagyszerű előrelátását és kísérleti adatait, az országban megfordult az arány az őszi árpa javára.

Surányi számos tanulmányban foglalkozott a szójatermesztéssel. 46 gazdaságban több éven át gyűjtött be adatokat és az adatok elemzéséből vont le következtetéseket. Vizsgálatai kiterjedtek a vetés idejére, a talaj-előkészítés módjára, a fajtára, az állománysűrűsége és a termés elemzésére. Megjelöli az ország azon részeit, ahol leginkább érdemes szóját termeszteni. „*Adatok a szójabab-fajták ismeretéhez*” c. tanulmányában 46 szójababfajta részletes vizsgálatának eredményét közli az 1924–1925. évekre vonatkozóan. A szója mellett tanulmányozta a többi olajnövény termesztését is, külön tanulmányt szentel a napraforgó és az olajzön termesztésének.

Magyarország Kultúrflórája sorozatban 1955-ben jelent meg *Surányi János* és *Mándy György*: „*Kukorica*” c. könyve, amely napjainkban is a kukorica botanikájának, morfológiájának és ökológiájának egyik legrészletesebb irodalmi forrása. *Surányi Jánosnak* 1957-ben a kukoricáról írt klasszikus monográfiája (*A kukorica és termesztése*. Akadémiai Kiadó, Budapest) a növénytermesztők körében általánosan ismert, mert nagyszerűen összefoglalta a kukoricáról szóló ismereteinket, amelyről hazánkban rendelkezünk a könyv megjelenésének idején.

Surányi a hibridkukorica használatát századunk egyik legnagyobb tudományos felfedezésének tartotta. Kifogásolta azonban azt, hogy a hibridkukorica előállításal párhuzamosan világszerte abbagyták a szabadelvírágzású kukoricák nemesítését. *Surányi János* az 1960. évi akadémiai székfoglalójában a következőket írta: „Világos, hogy tiszta (szabad beporzású), ismert tulajdonságú, termőképességű fajták nélkül nincs jó hibrid kukorica; ha nincsenek valódi fajták, nem lehet szó hibridizációról sem. Éppen az a nagy veszély, hogy alig esik szó, sőt nem is beszélnek már tiszta „fajták”-ról, ezek fontosságáról, megőrzéséről, tökéletesítéséről. Ennek pedig nyilvánvalóan az lesz az eredménye, következménye, hogy ezek a fajták eltűnnek, megsemmisülnek. Példa erre máris igen sok van... Én azért határozottan kimondom, hogy a tiszta nemesített fajták fenntartása, ismert termesztési értékük megőrzése és tökéletesítése éppen olyan fontos, mint a hibridek előállítása ...”.

Surányi előrelátása sajnos beteljesült, ma Magyarország kukorica vetésterületének több mint 90%-án amerikai hibrideket termelünk, a magyar nemesítés nem tudott lépést tartani a külföldi eredményekkel. Nem véletlen, hogy a legjobb magyar beltenyészett kukorica vonalak, melyekből előállított hibrideket évtizedeken keresztül kiváló eredménnyel termeltük, a legbőtermőbb szabadelvírágzású fajtákból, a mindszentpusztai sárgából születtek. – írta *Győrffy Béla* 1986-ban.

Kiemelkedő *Surányi* tevékenysége az új növények honosításában. Köztudott, hogy a cirok füveket, köztük a szudáni füvet honosította meg és sokat foglalkozott a cirokfélék termesztési lehetőségeivel, felhasználásukkal és agrotechnikájukkal.

A növénytermesztés általános kérdései közül a talajműveléssel és a trágyázással foglalkozott legtöbbit. Növénytermesztő tevékenységén végigvonul szoros kapcsolata a növény nemesítéssel. Első a növénytermesztők közül, aki tudományos alapossággal foglalkozik a fajta értékbecsléssel és helyesen hatá-

rozza meg a két tudományág kapcsolatát és érintkezési felületeit. „Míg a növénytermesztés lényege nem más, mint folytonos és állandó alkalmazkodás a növény igényeihez, a nemesítés ennek a fordítottja. Nemesítéssel arra törekszünk, hogy magát a növényt idomítsuk a különböző viszonyoknak és kívánalmaknak megfelelően, az értékes tulajdonságokat kifejlesztve, az értékteleneket vagy hátrányosakat pedig a lehetőség szerint elnyomva”.

„Pályám vége felé, azaz inkább második felében mind nagyobb érdeklődéssel fordultam a talajvédetség vagy növényvédetség és a talajvédelem felé. Én ugyan már elég korán megláttam, és így elégszer tapasztalhattam, hogy a védetség, amit sajnosan sohasem részesítettek kellő figyelemben, igen fontos tényezője szárazságra hajló éghajlat alatt a talaj ún. vízgazdálkodásának, védekezésnek a szárazság ellen.

Ami pedig a talajvédelmet, a talajpusztulást illeti az erózióval és a deflációval, hiába okoztak ezek nemzeti katasztrófákat, általános elszegényedést világméretben, mint átokkal vert balga teremtmény, az ember nem figyelt fel rájuk és nem tett ellenük intézkedéseket. Már pedig én kimondom most is, hogy az emberiségnek a pusztító háborúkon kívül nincs nagyobb veszedelme, mint az az oktalanság, mely a természet egyensúlyát és erőit figyelmen kívül hagyva elpusztítja magát a földet, teremjen rajta akár ringó kalász, akár sűrű gyep, vagy dúslombú erdő”. „Minden nemzet földjének termékenységével emelkedik fel vagy hanyatlik alá.” – vallotta.

A növénytermesztési kutatások Martonvásáron *Surányi János* szellemében kezdődtek és folytatódtak. A kutatások a kezdeti időszakban a kettőstermesztésre, a talajerő-gazdálkodásra, kukorica-, cirok- és búzatermesztésre irányultak. A kutatásoknak három fő iránya volt: 1. a növénytermesztés rendszerével összefüggő kutatások tartamkísérletekben (vetésforgó, trágyázás, talajművelés), 2. növénytermesztési tényezők hatásának és kölcsönhatásának vizsgálata polifaktoriális tartamkísérletekben, 3. az egyes növénykultúrák, főleg a búza és kukorica termesztéstechnológiájával összefüggő kutatások.

Szólnunk kell *Surányi* nyelv művelő tevékenységéről, mellyel szakirodalmunk nyelvficamait igyekezett gyomlálni, rámutatva a helyes kifejezésekre és egyben a magyar nyelv szép, kifejező erejére is. *Surányi* arra intett, hogy a megrontott nyelv megrontott életet, széthulló, pusztuló nemzetet jelent. Megállapításai ma is időszerűek és megszívlelendők.

A teljesség igénye nélkül meg kell emlékeznünk *Surányi Jánosról*, a professzorról. Közel másfél évtizedig végezte munkáját a katedrán lelkiismerete-

sen, pontosan és szerényen. A katedrán mutatkozott meg igazán emberi nagysága is. Halk szavú előadásait, a tapasztalatokban gazdag tudós bölcsességét, ízes magyar mondatformálását egy tanítványa sem felejthette el – emlékezett vissza *Győrffy Béla*. De nem felejthette el egyéniségét, az igazságért harcoló embert sem.

Az ötven éves *Surányi* professzor gondolat- és érzésvilágába csak akkor láthatunk be némileg, amikor puritánsága köpenyét a dékánná választásakor mondott beszéde egy pillanatra fellebbenti: „Eszembe kell, hogy jusson: ha a gondviselés azt akarta, hogy ez történjék velem, talán majd ad erőt és képességet is ahhoz, hogy méltó lehessen ehhez a szerencséhez és nagy elődeimhez. Számomra ebből is az az élettanulság, ami különben mindig vezérelvem volt, hogy az az ember is boldogulhat, sőt az szép, ha úgy boldogul, hogy nem sokat törődik önmagával, nem fűtik hiúság tűzdelte érvényesülési vágyak, nem értékeli túl önmagát és az általa végzett munkát, mely érzések egyébként legtöbbször a kielégíhetetlenség és boldogtalanság forrásai.”

Mint Tanár Elnök, ballagó tanítványaitól így búcsúzott: „Önökre ... igen nagy és hősi feladat vár most. Nemcsak az, hogy minden erejünkkel jó munkát végezzenek azon a helyen, ahová majd Önöket a sors keze állítja, hanem az is, hogy az országrontás eredeti bűnétől mentesen felépítsenek egy új, nemzeti érzésben törhetetlen, meg nem alkuvó, hazafiságban tántoríthatatlan magyar közéletet”.

Amikor *Surányi János* akadémikusnak, a szellemi alkotásokban kiemelkedő tudósnak és professzornak az életútját születésének 125. évfordulóján felidézzük, egyúttal példát kívánunk állítani a mai és a jövő nemzedékeknek, hogy alkotásaiból és életpályájából tudást és erőt merítsenek.

Ez a cél vezérelte az MTA Növénytermesztési Bizottságát, amikor 2005-ben a növénytermesztés területén kiemelkedő tudományos alkotómunka elismeréseként megalapította a **Surányi Emlékérmét**. Az emlékérem annak a természetes személynek adományozható, aki a növénytermesztés területén tudományos alkotó munkájával hazai, illetve nemzetközi vonatkozásban kiemelkedő eredményeket ért el, példaértékűt és maradandót alkotott. A Surányi Emlékérem kitüntetésben évente egy személy részesíthető.

IRODALOM

Győrffy B.-Bajai J.: 1986. Megemlékezés Surányi Jánosról. Elhangzott az MTA-MÉM Növénytermesztési Bizottsága 1986. november 26.-án tartott Surányi Emlékülésen. Kézirat. MTA Mezőgazdasági Kutatóintézete, Martonvásár.

Dr. Berzsényi Zoltán